

ŽABA, SKORAJ TISOČAK NAD HERCEGOVSKIM MORJEM

KOZARČKI POGOVORA Z GORJANI

SAKIB KLIKO

Nekega davnega, zdi se mi 1975. leta sem prebral članek o gori Žaba v Hercegovini, ki mi je bil tako všeč, da mi je bila ta gora potem neprestano pred očmi, čeprav nisem videl niti nobene njene slike niti nikoli nisem bil na njej. Lani pa se mi je vendarle ponudila priložnost, da sem stopil na njeno temo.

Iz Neuma, edinega dela Jadrana, ki pripada Bosni in Hercegovini, delček tega pa je to pot pripadal tudi meni, čeprav le za teden dni, sem se odpravil po bližnjicah proti Staremu Neumu, nekdanji vasi, kamor so Hercegovci v hudih zimah prignali ovce, zdaj pa naselju, ki z velikimi koraki sledi svojemu mlajšemu bratu ob morju.

UKROČENA VODA

Asfaltirana cesta pelje proti cerkvi in pokopališču, ki sta lepo urejena, ko pa gre mimo, pride do razpotja cest: na desno gre proti Gradacu oziroma Hutovu in Čapljini, na levo proti Opuzenu. Križišče kot pač vsako križišče, vendar je temu v okras nevsakdanji kašipot (na specialki označen kot spominsko obeležje ali nekaj takega), narejen iz betona in s spraskanim besedilom. Uspelo mi je prebrati »Neum« in »Opuzen« s puščicami, ki kažeta smeri. Na čelni strani je jasno vidna številka MCMXV (1915 torej), verjetno letnica, ko so postavili ta kašipot in zgradili cesto. Zdaj je poleg tega še sedanj, sodobni,

Vrh Žabe: nič posebnega pravzaprav, toda vsak vrh je vendarle vznemirljiv

Foto: S. Kliko

pločevinasti smerokaz. Strmo nad križiščem se dviga hrib Žrnjevo (351 m), ki vabi z videzom in izziva z dolgim grebenom, ki se razteza do Blac še naprej od Kiševa.

Cesta pelje v Vranje selo, do kamor sem potreboval pol ure zložne in prijetne hoje. Na začetku vasi je pri stičišču stare ceste in nove asfaltirane prometnice na levi strani gostilna, na desni pa pokopališče. Tam pri pokopališču sem se poslovil od asfaltirane ceste in stopil po makadamu proti Blacam. Na karti je tod označen simbol za izvir in piše Vir. Zvedel sem, da so to vodo uklenili in jo s črpalkami speljali v Neum, ki je pil to vodo, dokler niso zgradili novega vodovoda iz Gabele pri Čapljini.

Blace so prava oaza v tem krasu in kamenju. Vse oddaja svežino in zelenje, naokrog pa je naloženo kamenje, ki ga je leta dolgo zbiral ljudska pridnost, ga dajala na stran ter korak za korakom pripravljala rodovitna tla. Vendar je to le trenutna zmaga človeka nad naravo.

Od črpalke pelje kolovoz proti vasi Kiševo, to pot pa domačini imenujejo »konjski put«. Človeška potreba in nuja sta poznavalsko zarezali in shodili to stezo po golem krasu in bodečem grmovju. Kamenje je zglajeno in gladko kot papir. Koliko potu je bilo prelito po tem kamenju in koliko tovora prenešeno na človekovem hrbtu, da bi se ohranilo golo življenje na golem kamenju!

Takšna in podobna premišljevanja so me pripeljala v kamnito vas na kamniti zemlji, v vas Kiševo. Čemu ravno Kiševo? Mo-

goče zato, ker v tem predelu smatrajo dež za največji blagoslov. Vse je odvisno od dežja, voda za pitje in trud v vrtačah, ki so jih stoletja trgali grobem kamnu.

VAS, KI UMIRA

Pridem v vas, ki daje na prvi pogled vtis zapuščenosti, vas, ki se je položila po pobočjih in prevalu med dvema hriboma, Čolopek in Gradina. Že mi postaja žal, da bom šel skozi vas, ne da bi srečal živo dušo. Toda tam, kjer se začena makadamska cesta (ali bolje rečeno, kjer se končuje), pogledam na levo proti griču Čolopek in v eni od vrtač opazim shirana starca. Starca je nekaj kopala, prav s težko muko, starec pa je sedel na enem od kamnov kot kakšen orel, ki pazljivo gleda na svoje gnezdo. Glasno sem pozdravil in vprašal za pot, čeprav mi je zemljevid popolnoma zadostoval. Starec me je poklical, naj pridem bližje, ker da niti ne sliši niti ne vidi dobro, pa mi bo vse razložil. Stopim torej k starcema, ju vprašam po zdravju — in takoj slišim zgodbo, za kakršno bi bil pripravljen hoditi dneve dolgo, samo da bi jo znova slišal. Starca sta mi dejala, da je bila ta vas včasih zelo živahna, da je bilo v kakšni

hiši celo po trideset duš, zdaj pa jih čela vas premore samo deset, od katerih je najmlajši pri šestdesetih. Moj sogovornik jim ima šestinosemdeset in se ne jezi, ker je onemogel, ker slabo vidi in sliši; pravi, da je peza let težko breme — toda kaj, treba je iti dalje. Starca pripovedujeta o tem in onem, spodbujam ju, ker mi je zgodba všeč in ker takšno modrovanje bogati dušo, pa tudi starcema je je bilo to, kot je kazalo, všeč. To sem sklepal po tem, ker sta me ob slovesu vprašala za ime: da bosta vedela povedati, sta rekla, kako je neki dobri človek prišel mimo in se lepo pogovoril z njima. Fotografiral sem starca in jima objubil, da jima bom poslal fotografijo, zaradi moje obljube pa sta bila ganjena do srece. Oh, če bi ju videli, kako sta si ravnala obleko in se nastavljala pred fotografa, koliko jima je pomenila ta malenkost! Objubil sem, da bom prišel tudi naslednje leto, če bom v Neumu na počitnicah. Bila sta zadovoljna, vendar sta omenila, da se bosta nemara preselila k otrokom v Dubrovnik.

Da, prišel bom ponovno v Kiševo, pa čeprav Ivana in Anice ne bo več, kajti tam sem doživel še eno srečanje z ljudmi, ki jih človek dolgo pomni, pa čeprav ne bi

Če vas pot zanese nad Šibenik

Hrib Promina (1148 m), osamljen grič, ki se kot otok dviga iz prostrane skradinsko-kistanjske ravnice dobrih 50 kilometrov od Šibenika proti notranjosti in proti Dinari v dolžini kakšnih deset kilometrov, je v mnogočem zanimivejši od svojih višjih sosedov. Tudi njegova višina ni tako neznatna, kot se zdi na prvi pogled, če upoštevamo, da izhodišče za pohode nanj ni niti 300 metrov visoko. Zanimiv je vsestransko, med drugim zaradi paleontoloških ostankov iz eocena ter živalskih in rastlinskih okamenin. Nekateri od njih so bili predmet znanstvene obdelave in študij, številni so v zagrebškem Geološkem muzeju. Nenavaden pojav je več izvirov v gori. Eden od največjih, znani Veliki Točak, ki izvira na višini 700 metrov, je že pred štirimi stoletji oskrboval z vodo Drniš: zgradili so ga med turško okupacijo in obnovili leta 1908. Prav tako so posebno okrog kraja Oklaj v podnožju dragocene rimske ostaline. Promina je zelo dostopna, saj poteka okrog nje cesta med Drnišem, Siverićem, Kninom, Oklajem in Drnišem, po kateri je vedno živahen avtobusni promet. Po vzhodnem in južnem vnožju hriba je speljana železniška proga Zagreb—Split. Leta 1971 so zgradili prav pod vrh hriba rudarsko cesto.

Planinci so začeli Promino pogosteje obiskovati leta 1959, ko so na njej uredili zavetišče. Zdaj je gora delovno območje planinskega društva Promina (ki so ga ustanovili leta 1938 kot Hrvatsko planinsko društvo Moseč), v katerem so zbrani planinci iz Drniša, Siverića in Tepljuha. Nedaleč (kakšnih 10 km) od Promine oziroma Drniša so Otavice, kjer stoji mavzolej Ivana Meštrovića, našega svetovno znanega kiparja. Zdaj je na Promini na novo zgrajen planinski dom, v katerem lahko prenočuje do sto ljudi. V njem sta voda in elektrika in še drugačno udobje za obiskovalce. Dom, velik 14 × 11 metrov, stoji na višini 850 metrov.

Z železniške postaje Drniš ali Siverić je nekaj manj kot dve uri hoje, medtem ko se je mogoče z avtom pripeljati z odcepa ceste Drniš—Oklaj na cesto, po kateri je še pet kilometrov. Prenočevati je mogoče tudi v Drnišu, mestecu s 3500 prebivalci, slikovitem kraju, ki se je razvil okrog stare trdnjave. V njem sta hotel in bencinska črpalka, nekaj restavracij in gostiln, trgovina, pošta, ambulanta, lekarna. Pred vzponom na Promino je vredno obiskati turško trdnjavo na skali nad mestom s prelepim razgledom na Promino, Petrovo polje in kanjon Cikole pod skalo. Nedaleč od trdnjave je minaret — edini v Dalmaciji.

Josip Sakoman

ničesar zabeležil s peresom ali fotograf-skim aparatom.

Ob slovesu smo se dolgo pozdravljali, z obema rokama sta mi stiskala roko, kot da bi hotela reči, naj še malo ostanem ali naj se kmalu vrnem. Zaželela sta mi srečno pot in mi dala kup nasvetov, sam pa sem jima želel še dolgo življenja in da bi se spet srečali. Dolgo so me spremljale njune oči in mahale njune drhteče roke. Potapljal sem se že prek prevala, onadva pa sta še kar stala. Ali sem res moral tako hitro oditi?

KJE SO ZAKLADI?

Urno sem se oddaljeval po dobri makadamski cesti z mislimi na moja starca. Prispel sem do nekega kamnoloma, na čigar dnu je stala voda in povprašal za pot neko pastirico, ki je tja prignala napojit krave. Prav kmalu zatem sem prišel na asfaltirano cesto, s katere sem zjutraj stopil v Vranjem selu; tod pride iz Moševiča in se nadaljuje naravnost proti Gradacu, na levo pa se cepi proti Babinemu dolu. Pred menoj je masiv Žabe v vsej svoji veličini, prav kmalu pa se je pred menoj odprlo še Gradačko polje — in cesta me je pripeljala naravnost pred trgovino in šolo. Srečal sem precej ljudi in vsi so se karseda trudili, da bi mi povedali, kje pelje najboljša in najkrajša pot na vrh Žabe (Ilinega brda, 953 m). Časovno se ne morem nič pritoževati, kajti iz Neuma sem potreboval samo štiri ure, rad pa bi čimdlje ostal v pogovoru s temi ljudmi.

Povedali so mi, da na polju uspevata kakovostna vinska trta in tobak, pa tudi vse drugo, od česar se je mogoče preživljati. Poleg s poljedelstvom se ukvarjajo tudi z živinorejo. Dejali so mi še, da je v zgornjem delu polja ponor Gradnica. Raziskovali so ga, so rekli, neki inženirji; po njihovem pripovedovanju je ponor vhod v podzemsko jezero, ki je pod poljem. S tem pojasnjujejo dober pridelek na polju, saj je pod tlomi vlage v izobilju. To pot jim bom kar vse verjel; jaz grem na Žabo, Gradnica pa naj počaka na drugo priložnost, naj počaka na jamarje in naj nam oni povedo pravo resnico.

Po navodilih sem šel po asfaltirani cesti do table, ki označuje konec vasi. Spotoma sem srečal nekega starca, ki mi je do podrobnosti razložil pot in mi jo tudi z roko kazal zgoraj na hribu. Omenil mi je Vilino ploščo in mi priporočal, naj jo najdem. Skoraj ukazal mi je, naj se ob vrnitvi oglasi v njegovi hiši, da mu bom povedal, kako je bilo. Dejal je še, da bi prav rad šel z menoj, če bi le zjutraj vedel, da bom šel gor.

Dobri so ti naši ljudje in ni hriba, na katerega se ne bi povzpel z njihovo pomočjo. Sicer pa moram potisniti malo na stran ta nepozabna srečanja, ki sem jih doživel s

temi ljudmi, ko sem stopal proti Žabi, če naj povem še kaj o vzponu, o srečanju z novim obrazom, z obrazom Žabe.

Zaklad, za čigar odkritje potrebuješ napor enega samega potovanja, ni pravi zaklad; pravi zaklad je tisti, za iskanje katerega potrebuješ celo življenje — pa še to je včasih prekratko. Ali morda niso to moja potovanja po hribih in gorah? Pa vendarle se mi zdi, da je kar blesteč tisti zaklad, ki ga želim najti na vrhu gore — ali pa za njim na drugi strani.

IZGUBLJEN BOJ S ČASOM

Pri tabli, ki označuje konec vasi, mi na levi strani uspe najti stezico, ki pelje ob kamnitem zidu in zapelje v grmovje, tam pa se razcveti v veliko stezic. Ker je bilo vreme lepo in jasno, sem videl vhod v vrtačo oziroma v ozko dolino, ki jo zapirata Vijenac in Iline brdo; tako sem lahko šel s steze na stezo in držal smer proti omenjenemu cilju. Pred vhomom v vrtačo sem se spet srečal s kamnitim zidom, ki zagrajuje neko globel in kjer se začne dobro vidna steza, ki pelje do vrtače in naprej po njej. Približno pri dveh tretjinah vzpona je neprehojen skok oziroma spodmol, ki se razteza po celotni dolinki. Treba jo je obiti po desni strani in se ponovno vrniti v vrtačo na stezo, ki nas pripelje na prečno stezo (ta se pripodi z desne), od tod pa iti naprej na levo na prevat Vratlo.

Pred Vratlom je ob stezi cisterna s pitno vodo. S sedla pelje na desno izrazit greben na neki vrh, ki je pravzaprav rob večje police; tega je treba zmagati in se povzpeti na kamnito krono, ki je greben Žabe. Na desno se nato pride po grebenu do piramide, ki označuje najvišji vrh, čeprav se mi je tisti prvi zdel višji.

Čeprav mi srečanja s takimi piramidami ne ostanejo v spominu, vem, da mi ob vsakem takem srečanju srce zatrepeta kot list trepetlike, oči pa se karseda trudijo, da bi vse to polovile. Trudim se, da bi nabral čimveč podrobnosti, ker vem, da po vrnitvi v Jajce vsi moji kolegi planinci pričakujejo novo zgodbo z gorá.

Razrešil sem tudi položaj Viline plošče, vendar zaradi slabega vremena, ki je prihajalo z Veleža, nisem mogel sestopiti kakšnih tristo metrov severovzhodno po strmini.

Najbolj žal mi je vedno, ko moram z vrha nazaj; to pot sem se tolažil, da se bom vračal po drugi poti in da lahko pričakujem nova srečanja. Sklenil sem se spustiti do jam, ki sem jih s prevoja opazoval na desni strani.

Uživaško sem se spuščal do teh jam: užival sem v čudovitih oblikah kamna in v opojnem vonju sredozemskih trav, ki je močno valovil po razžarjenem okolju. Prišel sem do jam, ki sta pravzaprav dva spodmola, pred katerima je s kamenjem

ograjena prostor; povedali so mi, da so tja včasih zapirali ovce. Nič posebnega se mi nista zdela, zato sem se ustavil le za toliko, da sem ju fotografiral. Nato sem nadaljeval pot do orjaškega hrasta, ki počasi, vendar zanesljivo izgublja boj s krutim časom. In že sem bil na tisti prečni stezi in nedaleč od vhoda v dolinico. Po isti poti sem sestopil proti Gradacu. Srečen in zadovoljen sem bil, da sem to naredil in videl.

Obljubil sem sicer starcu, ki mi je dal zadnja navodila za vzpon, da se bom oglasil pri njemu, vendar sem hitel na avtobus, če bo seveda kakšen pripeljal. Toda starček je bil pred hišo. Zaklical sem mu »Vrnili sem se, oča!« in računai, da bom lahko nadaljeval pot. Vendar mi ni uspelo: nisem mogel odkloniti starčeve prošnje, naj pridem, da bova malo poklepetala. Celotna družina se je zbrala, da bi pogostila nevsakdanjega gosta. Prav hitro je bil na mizi kozarček pogovora, kava, klobase in domač kruh. Iz pripovedovanja sem zvedel, da je stari karseda zaljubljen v Žabo; tako sva se skorajda že morala dogovoriti, da bova šla prihodnjič skupaj tja gor, ko bom spet v Neumu.

* * *

Nasvet za počitniški izlet

Marsikdo gre poleti na počitnice v Crikvenico ali okoliške turistične kraje, malo kdo pa verjetno ve, da pelje na Drenin, najvišji vrh nad Crikvenico, markirana pot. Morda pa bo koga zamikala, da bo hotel z vrha, od koder je lep razgled na dopustniško morje, videti te turistične obale še z drugega zornega kota. Sodeč po popisih v vpisni knjigi na vrhu so kar precej številni tuji turisti ta vrh že odkrili.

Začetna markacija na tej rekreativni poti je na visokem podpornem kamnitem zidu ob starem mostu prek Dubračine. Takoj na drug strani poti je lani odprt hotel Kaštel, pravzaprav obnovljen objekt, ki je dediščina preteklosti. Zgradil ga je knez Frankopan leta 1412 kot svojo dobrodelno ustanovo, kot Pavlinski samostan z zaprtim dvoriščem in stražnim stolpom. Zanimivejša je sosednja cerkev. V 18. stoletju je namreč velik požar uničil naselje na Kotorju, zato so se ljudje preselili k morju. Nastala so naselja Gorica (nad sedanjim mestnim središčem), Ladvič in Draga, ob morju pa Dvorska in ob izlivu Dubračine Crikvenica, ki so jo imenovali po cerkvi Marijinega Vnebovzetja, ime tega kraja pa se je potem preneslo na celotno območje od Selca do Dramlja.

Markacija pelje neprestano in zložno navkreber najprej po cesti, nato pa po stopnicah in ozkih uličicah skozi naselji Beniči in Šupera. Zatem gremo po cesti skozi naselje Draga in dalje ob zidu iz zloženega

kamenja, kar je od Liburnov podedovan način ograjevanja parcel in plodne zemlje z materialom, ki je značilen za to območje, s kamnom. Za Ladviči in Zoričiči, zadnjima naseljema ob stezi, nas pot naposled pripelje v gozd, v gosto borovino, ki nudi osvežujoč hlad, in kratek del po visokem trnjevem grmovju, da ne pozabimo, da smo na koncu koncev v primorju. Potem pa smo na vrhu. Zložna hoja traja komaj uro do poldrugo uro.

Drenin je 380 metrov nad morjem in je skalovit, zaradi česar je izreden razgled zelo na široko. To so vedeli že stari Liburni: tam zgoraj so imeli strateško opazovalnico, ograjeno z obzidjem iz velikih skal. Pogled nam od tam zajame Opatijo in Učko, otoke Krk, Cres in Pag, vrhove severnega Velebita in Senj, začetek gorskega dela občine z najmarkantnejšim vrhom Medvidjak, celotno Vinodolsko kotlino in naposled na morski obali Crikvenico, Selce in Novi.

Seveda ni treba posebej opozarjati, naj morskimi planinci, ki bodo šli na Drenin, med potjo ne kadijo, saj je za požar v gozdu ob morju včasih dovolj že prav majhna iskra. Sicer pa so takšna opozorila tudi na posebnih napisnih tablah ob markacijah.

Kdor bi želel bodisi o tej poti bodisi o planinarjenju v širši in bližnji okolici Crikvenice kakšne podatke, naj omenimo, da je v Crikvenici planinsko društvo »Strilež« (Tomislavova 68, 51260 Crikvenica), čigar člani imajo sestanke vsak četrtek od 18. do 19. ure v Preradovičevi ulici 1.

Damir Margan

HELENA GIACOMELLI

Tišina, nabita z glasbo

*Rada se izgubljam
v tišini
in
se razkrajam v besedah
ki so poezija.
Rada v glasbi
iščem
svoj pozabljeni jaz.*

*Včasih pa
ko se vzpenjam na goro
ko prsti mehko drsijo prek hrapavih,
grobih skal
ko pod nogami zija ničevost sveta
ko sva na moji poti le samota in jaz
je na vrhu
tišina
nabita z glasbo
in besedami
in
nič ne zmoti
ubranosti moje duše.*